

השאלה:

(משך מעמוד 10)

יש ציון, הרי הצופים והרובע היהודי בעיר עתיקה — הטילו מעמסה נוספת על הה.

בתוך טיטוס אסטראטי וטאקטי זה פעלה חות קטנים שהתייחסו זה לזה, במקרה יוב ביותר, כחשד. אצ"ל ולח"י פעלו ב" ורה עצמאית. בצד ההגנה פעל החי"ם מקומי, שעשה גדולות בהגנה הסטאטית שמירה על הסדר; החי"ש הירושלמי (חטי"ת עיצוני); וגודו הפלמ"ח (שהפך במרוצת זמן לגרעין חטיבת הראל).

כדי להשתלט על תוהו ובוהו זה היה רוס מפקד בחסד. עד פברואר 1948 היה מפקד ישראל אמיר-סבלודסקי, טיפוס מיני לי מובהק. עתה קרא המצב למצביא, גוח אסטראטי, למות שתשרה ביטחון זמון, לדיפלומאט שילכד את הכוחות, ל" סדק קרבי ממדרגה ראשונה.

דו"ר בן-גוריון מינה את דויד שאלתיאל.

★ ★ ★

נקודת-מיפגש עם עברארה

שה לנתח מה חלף בריוק בראשו של מנהיג המדינה בדרך, כאשר החליט על מינוי הרה"גורל זה.

מצד אחד, קרוב לחדאי כי עמדה לגבי גניו העובדה ששאלתיאל היה האיש היחיד של הדרג הפיקודי הגבוה של ההגנה, שר תפישתו הפוליטית והמפלגתית היתה זה עם זו של בן-גוריון. כל שאר המפקדים היו שייכים או למפ"ם (שכללה בימים קדם את השומר הצעיר ואת אחדות צבודה) בן-גוריון לא רצה למנות איש ז"ם לתפקיד עדין זה. כי משש שאש — ה — כמו ינאל אלון או מי חשש אבידן — ניעץ לפני כל מילצע עם ישראל גלילי, גנהיג הפוליטי של ההגנה, שהיה בעל ריינאטציה פוליטית שונה לגמרי.

ירושלים היה זה גורם חשוב. ולא רק גני שכירושלים ישבו ושלטו או האגבי י"ם. אלא שבן-גוריון, אשר ראה את הנוהל זמנין בפלישת צבאות ערב, הבין כי יושלים תהיה נקודת-מיפגש העיקרית בין מדינה היהודית לבין ממלכת עבדאללה — ג'בי מישג זה היתה לבן-גוריון וליועציו פוליטיים גישה משלהם. הם האמינו כי עלול להסתדר עם המלך. הם לא רצו כי ירושלים ישב מפקד בעל תפישת פוליטית שלו, שיכלה לפת את המישחק הפוליטי עדין.

אולם לא היה זה השיקול היחיד, ואולי יזלו לא המכריע. עובדה היא כי כל ארת ההגנה, ובכללה אנשי מפ"ם, הסכימו מינוי שאלתיאל.

מדוע? י"ם מפקד ההגנה ידעו כבר או כי שאלתיאל י"ו אשקד קרבי אמתי, אולם הם חשבו בירושלים לא זה העיקר. הם חשבו המיבצעים האמיתיים יזוהלו על-ידי ה" למ"ח ויחידות גבעתי, שהצטיינו במפקדים רביים.

כדי להחזיק את העיר היה דרוש במקום יעם, משהו יותר ממפקד — דמות ססי גלת, בעלת כוח-רצון וביטחון עצמי יולט, שתוכל להשתלט על הבטיחות וכו"ל. זמית אמונה חדשה בעיר ירודה-המוראל, נגד עיניהם עמדה דמות מסויימת מאוד: גנרל ברנארד מונטגומרי, שהכריע את ה" ביקר בצפון-מערב, כאשר נטל לידיו את מיקודן המוראל, והצליח לשלטה את דמיון החיילים על-ידי מוסמים איטראליים והופעה ללית של "שוויץ ורושם".

מבחינת "שוויץ ורושם", לא היה בכל ה" גנה איש שיגיע לקרסוליו של שאלתיאל. וד כשהיה מפקד בחיפה יזעוע את ה" נה, כאשר ערך מפקדים צבאיים, עם כל יוניי הסכם, כולל הגנפת דגל, בהשתתפות לפי אנשיהגנה — דבר יוצא-דופן לגבי רגזן מחתרתי.

הדמיון למונטגומרי בלט גם בהופעה יצונית, בשעה שכל מפקדי ההגנה כוו סימני-ידרות והתחרו ביניהם בסיוגון מר"ל, שהתחבב על חילייהם, הקפיד שאלתיאל לא ברק מדיו, אותם המציא בעצמו. אלא למונטגומרי לא היה רק לובש-מדים, הוא ית מפקד קרבי מנוסה ומעולה. שאלתיאל א היה כזה — ולראשי ההגנה היתה הו

הרכס החיוני

הוא זה המשתרע מצפון לירושלים, ושולט על שני כבישי חיוניים לירדנים: כביש רמאללה וכביש יריחו. התחור נה, שצולמה מתוך בנין בית-החולים אוגוסטה היקטוריה, מראה חלק מרכס זה לאורכו. מבעד לכביש שבמרכז הצילום, נראים בניני האוניברסיטה העברית משמאל, ובית-החולים הדסה מימין. משמאל לרכס זה, בגיא, שוכנת העיר העתיקה, שכל חלקיה גלויים ליושבים בהר.

רמנות רבה להתחרט על השחאה ששחית ופזויה זו.

★ ★ ★

"בובה" כנגד "אספסוף"

אם היה ארבעים איש לאנכון במ"קום הלא-אנכון בשעה הלא-אנכונה, הרי זה דויד שאלתיאל כמפקד ירושלים, מי פברואר עד אוגוסט 1948.

אין ספק ששאלתיאל היה כוח אירגוני מעולה — ומבחינה זו מילא תפקיד חיובי. אולם בשטח הצבאי המובהק היה חסרי אונים. הוא לא הבין את הנתונים האסטראטיים של העיר. לא היה לו מושג איך להתגבר על התפקיד המוחשי שעמד לפניו. מיתחן שלא פקד מעולם על כוחשדה ב" פעולה, גם לא היה מסוגל להבין את ה" דרישות, הצרכים והפסיכולוגיה של כוח כזה.

אולי חשוב מכל — הוא לא היה מסוגל לרכוש חיבה ואמון. מפקדי היחידות, שכבר היו מנוסרי-קרבנות, הרגישו במהרה כי מפקדם החדש נופל מהם בהרבה. ביטחונם העצמי המונומנטאלי רק הרגיו אותם עוד יותר. גינוניו החיצוניים, יהירותו העצומה, נסב"ך הגנרל שלו, עוררו בזו.

לא רק אנשי אצ"ל ולח"י הסתייגו מו האיש שהיה אחראי למיוון. גם בינו לבין כוחות הפלמ"ח נפצרה תהום מסוכנת. הוא לא הסתיר מעולם כי אינם בעיניו אלא אספסוף צבאי, חסר משמעת וסדר, לבוש סחבות וחסר יציבות צבאית. ואילו מפקדי הפלמ"ח, שידעו כי בדיהם כוח צבאי מן המעלה בעולם, ראו בו בובה מגוחכת, שכל כוחה — להפריע עלוהמים האמיתיים בתפקידם הקשה.

באחריה כזו קשה היה לבצע מיבצעים ינעזים, או אפילו לתכנן אותם. שאלתיאל, חסר ההבנה המיבצעית, אף לא ניגש למלא כה כזו.

המשבר הגדול הראשון בא באפריל 1948, כאשר שלח המטכ"ל לירושלים את יצחק שדה כדי לקבל לידו, זמנית, את הפיקוד על כוחות הפלמ"ח ועיצוניו. לבצע מיבצע מכריע. שדה היה היופכו הגמור של שאלתיאל — גאון טבעי לענייני איסטראטי, טניה, דמות המלהיבה את חילייה, מוח צבאי ממדרגה ראשונה — ובאותו זמן בעל גינונים פארטינויים, אותם הדגיש במתכונת, בהבינו שונו הצורה הנכונה להנהיג יוחמים מן הסוג שזינה את מלחמת תש"ח.

קשה לנחש מה היה קורה אילו עמד שדה במקומו של שאלתיאל. קרוב לדואי כי ירושלים היתה הופכת יכידו לפרשה ה" מהזירה ביותר של המלחמה וכי גבולות ישראל היו משתרעים כיום לאורך הירדן, אולם בן-גוריון שנה את שדה אישיות, וגם חשש מפני דעותיו השמאליות הבלולטות.

★ ★ ★

מיבצע יבוסים נכשל

יצחק שדה נקרא, בפי חסידיו, האסטראטג של האצבע. משמע: הוא היה מסוגל להשקיף על מצב מסויים, להי ניה ללא היסוס את אצבעו על הנקודה

קרוב רחוב

או קצין מתאים אחר, לעריכת תוכנית הגנה מפורטת לרובע.

שאלתיאל התחשב יותר בהסכמים פורמאליסטיים מאשר בצרכים צבאיים. דוב מא: הוא ציחה על לוחמי הרובע היהודי לסגת מכנסייה ארמנית שנכבשה על-ידם, בתוקף הסכם עם ועדת הקונסולים הזרים. הערכים, לעומת זאת, לא כיבדו את ה" הסכם, השתלטו מיד על הכנסייה המצויה. שאלתיאל ידע כי מפקד ההגנה של הרובע היהודי, משה רוסנק, לא הת" אים לתפקידו, אך לא החליפו וגם לא הרשה לו להתפטר מרצונו. יוסף נתאר את רוסנק ועוזריו המידיים כחסרי-יזומה צבאית ונטולי רוח-לחימה. הם נהגו לשבת במיפקדתם, לשדר קריאות-עזרה נואשות ובלתי-מצדקות. הגיחו מדי פעם החוצה כדי לצאת על אוניהם, ללחום עד טיפת הדם האחרונה."

שאלתיאל לא ציחה על הפלמ"ח לי הישר במקום, אחרי שפרץ דרך שער ציון וכבש את הקטע המחבר את השער עם הרובע.

האשמה אחרונה זו מאפינת את התייחסו כולו. הפלמ"ח טירב — בצדק — להישאר בעיר העתיקה; ככוח תוקפני לא רצה להיות מרותק לעמדות. רק על רקע הסיכסוכים ההדדיים אפשר להבין מדוע לא שלח שאלתיאל לרובע את פלוגת-אצ"ל שהיתה מוכנה לכך, מדוע לא הגיעה תיגבורת של עיצוני, על מנת להחליף את הפלמ"ח שהיה שנוא עליה, מדוע הוכנסו לרובע חיילים קשיי שים של החי"ם, שרק הכבידו על ההגנה ומדוע על שרוח איש להודיע ללוחמי ה" רובע על נסיגת הפלמ"ח, כדי שיתפסו בעצמם את 150 המטרים הגורליים. התו" צאה: הלגיון השתלט שוב על הקטע, חסם את הפירצה בשער ציון, חרץ את גורל ה" רובע המנותק.

אי-אפשר לקבוע כיום בפשטות אם בכי לל היתה אפשרות להגן על הרובע היהודי. אין ספק כי המטכ"ל הסכים להערכת שאלתיאל, כי הרובע עצמו אינו חשוב וכי חשוב יותר להגן על העיר החדשה. לזכותו של שאלתיאל יש לציין, כי בימי מיקודו לא אבדה אף שכונה אחת של העיר היהודית, וכי אף נכבשו השכונות הערביות שהיו מובלעות בשטח העברי הרצוף.

טוען שאלתיאל עצמו: "חובתי הראשונה היחה להגן על 100 אלף יהודי ירושלים, ורק לאחר מכן הייתי צריך לנסות ולכ" בוש את העיר העתיקה."

אולם יותר מכל דבר אחר איסיינה את פאל גישתו של שאלתיאל פרשה שהוא מת" כפר בה עד היום. כאשר הגיש הלגיון ה" ערבי לפיקוד ההגנה, באמצעות הקונסול הבלגי, את התנאים שהציע לכניעת הרובע היהודי, רשם שאלתיאל בשולי המיסמך את "Merde!" שיהי אם יצליח ניו השתמשו בביטויים גסים מסוג זה למקדים קרביים מפוארים, כאשר ידרשו להינעו ומצבם היה נואש. ההבדל ייחודי: ההיסטוריה זוכרת רק את אותם החיילים שבאמת לא ננעו. על אף ה"Merde" של שאלתיאל, נכנע הרובע היהודי.

★ ★ ★

"הפריצה — פירוק!"

יום הראשון של ההפוגה הראשוני נה נפוצה במשרדי המטכ"ל שמועה מחשלת: ברנדאוס בא לבקר את בן-גוריון. עובדי המטכ"ל, במדיהם המרושלים וחסרי-הצורה, התקהלו מכל המדרים כדי לחזק באיש, ואכן, המראה היה מרהיב: המבקר לבש מדים וזהרים בצבע עז, בעלי כתפורי כסף, חגר סגיון מוכסף לי מותניו וחבש כומתה המקושטת בסמל ממוקר. על תוהו התנוסס עיטור זה היה דרוש מבט שני כדי להעמיד את חתיקי ההגנה הנדהמים על טעותם. מבקר זה ראש המשלמה לא היה אלא הפקד ירושלים, דוד שאלתיאל.

מחזה קטן זה מסיל גם אור על השאלה העיקרית של המאבק הירושלמי: מדוע לא נצלו עשרת הימים שבין שתי הפיגות כדי לכבוש את העיר העתיקה? בעשרה ימים מכריעים אלה, כבש ינאל אלון את רמלה ולוד, שמעון אבידן ניפץ את חדר

גם יוסף אינו יודע כי סגנו של רוסנק, מרדכי זוגר, נשלח לתפקידו בעיר העתיקה על-ידי ההגנה כעונש משמטתי.